

HANDLINGSPLAN FOR MILJØRETTET UTVIKLINGSSAMARBEID

VEILEDNING TIL OPERASJONALISERING AV NORSK BISTAND TIL FORVALTNING AV VANNRESSURSER, VANN OG SANITÆR NOVEMBER 2007

1. Sammendrag

Hovedfokus for den norske bistanden til vannressurser, vann og sanitær vil være på å bidra til at tusenårsålet om halvering av antall personer uten tilgang til vann og sanitær nås innen 2015, samt at vannressursforvaltning styrkes i samsvar med målsettingen om å lage integrerte vannressursplaner, opprinnelig innen 2005. Norge vil særlig bidra til å sette fokus på sanitær i dette arbeidet, spesielt for å synliggjøre koblingen til helse og likestilling. Videre er målet på sanitærområdet det målet som ligger lengst fra måloppnåelse, og 2008 er FNs sanitærår.

Norge bør bli en **tydeligere aktør** gjennom å støtte et mindre antall organisasjoner og etablere faglige partnerskap med disse, i tillegg til å være finansør. Det er ingen globale fond for vann- og sanitær. UNDP, Verdensbanken og DFID har satt i gang arbeid med å støtte utarbeidelse av og gjennomføring av nasjonale aksjonsplaner for vann og sanitær. Dette vil være et viktig bidrag til å koordinere framtidig innsats. Norge bør følge dette arbeidet nøye og bør vurdere å støtte prioriterte, koordinerte tiltak som kommer ut av dette initiativet. Hovedkanalene for norsk vannbistand vil være multilaterale med hovedvekt på FN-organisasjoner, samt frivillige organisasjoner, og bilateralt samarbeid i utvalgte land, hovedsakelig gjennom flergiversamarbeid.

De viktigste **implementerende** kanalene for å øke bistanden til vannressursforvaltning og vann og sanitær vil være:

- UNICEF – vann og sanitær, skoler.
- UNDP – vannressursforvaltning, kapasitetsbygging, vann og sanitær, internasjonale vassdrag – støtte gjennom miljø- og energifondet.
- UNHABITAT – vann og sanitær i urbane områder (små og mellomstore byer) – gjennom vann- og sanitærfondet.
- Global Environment Facility – øke støtten til GEF som den mest sentrale finansieringskilden til aktiviteter knyttet til forvaltning av internasjonale vassdrag, økosystemtjenester, samt til beskyttelse av biologisk mangfold i vann og vassdrag. Videre bør det vurderes nærmere om Norge mer aktivt kan co-finansiere prioriterte GEF-prosjekter gjennom regionalbevilgningene.
- Utviklingsbankene gjennom bl.a. bidrag til vannfondene i Asia- og Afrikabanken som støtte til konkrete regionale initiativ. Asiabanken er særlig relevant.
- Frivillige organisasjoner med hovedvekt på tjenesteleveranser med fokus på marginaliserte grupper og lokalbasert vannressursforvaltning.

Innen det **normative** området vil det være naturlig å prioritere:

- UNDP som hovedaktør (fokus på styresett, integrert vannressursforvaltning, kapasitetsbygging, internasjonale vassdrag) – støtte gjennom miljø- og energifondet.
- Mindre begrenset støtte til:
  - UNEP – fokus på økosystemtjenester og miljødimensjonen av integrert vannressursforvaltning.

- UNHABITAT – tjenestelevering i urban strøk – normativt arbeid gjennom vann- og sanitærfondet.
- Global Water Partnership (GWP) (integreert vannressursforvaltning)
- WASH Council (advocacy, vann og sanitær)
- Water and Sanitation Programme (WSP) (teknisk, policy, vann og sanitær) (støttes gjennom trustfondet i Verdensbanken)
- Videreføre støtten til vann-relaterte CGIAR-institutter.
- Frivillige organisasjoner for å styrke deres rolle innen lokalbaserte tilnærminger, samt som supplement og korrektiv til den multilaterale innsatsen.

Med de prioriterte organisasjonene bør det etableres **faglige partnerskap** gjennom at norske fagmiljøer trekkes aktivt inn i dialogen. Norad vil ha et særlig ansvar for å bidra i den faglige dialogen, samt å trekke inn relevante fagmiljøer etter behov. I relevante styringsfora skal de norske prioriteringene fremmes aktivt.

For at Norge skal bli en god samarbeidspartner og at vi skal bidra effektivt til gjennomføringen av tusenårsmålene er det nødvendig at det etableres **bilateralt samarbeid** med enkelte hovedsamarbeidsland, spesielt med fokus på basis sanitær. Afrika vil her måtte få særlig prioritet, mens sanitærutfordringene er størst i Asia. Det vil være naturlig å etablere et nært samarbeid med andre givere, f.eks. Sverige og Danmark, samt Tyskland, som har vann og sanitær som prioriterte innsatsområder. Norge bør signalisere villighet til å starte en dialog om støtte til vann og sanitær i prioriterte land i samarbeid med andre givere. Det er ingen faglige argumenter for at Norge ikke kan være en god samarbeidspartner innen vann- og sanitærområdet. I de fleste land vil det være mest aktuelt å gå inn som partner i multidonoraktiviteter ("basket"-finansiering, inkl. SWAPs).

Norge har erfaring med og er engasjert i en rekke **internasjonale vassdragsinitiativ** (Nilen, Zambesi, Midt-Østen). Gjennom et nært samarbeid mellom ekspertise innen fred/forsoning og miljø/vann kan Norge ta en rolle i å fasilitere etablering av samarbeid om og avklaring av konflikter om vannressurser (Nilen med sterkere fokus på ENSAP (østre Nilen), Zambezi, Mekong, Ganges/Bramhaputra osv. er noen aktuelle eksempler).

I tilknytning til spørsmål om fred og forsoning så bør Norge spille en mer aktiv rolle i å støtte tjenesteleveranser av vann og sanitær i **sårbare stater**. Få donorer prioriterer disse landene og det er her de største behovene er. Bedre samarbeid mellom humanitær og langsiktig bistand vil også være et viktig virkemiddel til dette.

Norge bør gjennom politisk dialog bidra til å løfte spørsmål om **retten til vann** høyere på den internasjonale dagsordenen, samt at det bør gis støtte til NGOer for å fremme dette (for eksempel til COHRE (Centre On Housing Rights and Evictions)). Videre bør spørsmål om retten til vann reises med våre samarbeidsland i policydialogen.

Norske (Kirkens Nødhjelp) og utenlandske NGOer kan også øke sin aktivitet innen vann og sanitær betydelig, men dette vil avhenge av interne prioriteringer. Det bør også legges til rette for styrket samarbeid mellom aktører som arbeider med lokalbasert nedbørfeltforvaltning og aktører som leverer vann- og sanitærtjenester for å styrke bærekraftigheten av tiltakene, for eksempel gjennom et samarbeid mellom KN og WWF.

Alle **skoler og helseklinikker** som bygges med norsk støtte skal gis tilfredsstillende vann- og sanitæranlegg (integreerte komponenter i prosjektene/programmene).

Styrket vannressursforvaltning vil være et helt sentralt bidrag til tilpasning til framtidige **klimaendringer**. Dette vil kreve tiltak rettet mot bygging av nødvendig vanninfrastruktur, inklusive lagring av vann, småskala nedbørfeltstiltak, samt styrking av institusjonell og organisatorisk kapasitet og kompetanse.

2. Bakgrunn

Dette dokumentet beskriver hvordan Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklings-samarbeid skal operasjonaliseres på området "Forvaltning av vannressurser, vann og sanitær". Dokumentet viser gjeldende internasjonale målsettinger, samt prioriteringer av kanaler og tema.

Handlingsplanen slår fast at arbeidet med biologisk mangfold og naturressurser vil sammen med arbeidet med vann og sanitær være områdene der mesteparten av de norske bistandsmidlene settes inn. I handlingsplanen er følgende aktiviteter/områder prioritert:

- støtte utarbeidelse og gjennomføring av integrerte vannressursplaner, inklusive grenseoverskridende vassdrag. Det legges særlig vekt på en økosystemtilnærming og å støtte institusjoner som er gitt i oppgave å sikre bærekraftig forvaltning og bruk av vannressursene
- bidra til effektiv bruk av vann, spesielt i landbruket
- bidra til økt fokus på sanitær og hygiene, samt reduksjon av forurensning av vannressurser
- bidra til bedre integrering av vann og sanitær i andre sektorer, for eksempel gjennom å bidra til at skoler og helseinstitusjoner utstyres med tilfredsstillende vannforsyning og sanitær- og hygienefasiliteter
- bidra til at vann- og sanitærmålet nås i prioriterte land, med spesiell fokus på sanitærområdet
- fremme en lokalbasert forvaltning av nedbørfelt, inklusive støtte til regnvannshøsting og andre småskala vannprosjekter
- bidra til kunnskap om hvordan vannressurser påvirkes av klimaendringer
- arbeide for at alle skal sikres retten til vann og for forståelsen av vannressurser som fellesgode.

I vedlegg I er det gitt en oversikt over den eksisterende norske støtten til forvaltning av vannressurser, vann og sanitær. Norge har hatt en lang tradisjon innen vannbistand. Under den internasjonale vanndekaden 1980 – 1990 støttet Norge omfattende vann- og sanitærprosjekter i mange land. Gjennom dette har vi fått en betydelig vann- og sanitærkompetanse, spesielt innen privat sektor. Dette fagmiljøer et fortsatt delvis intakt og kan lett mobiliseres for en framtidig norsk vannsatsing. Innen vannressursforvaltning har Norge internasjonalt anerkjent kompetanse, spesielt rettet inn mot vurderinger i forhold til vannkraftutbygging, dvs. at vi er gode på én-brukerforvaltning og er dårligere rustet til å være en god samarbeidspartner innen flerbrukssituasjoner (multi-purpose). Videre har flere frivillige organisasjoner fått betydelig kompetanse og erfaringer med gjennomføring av vann- og sanitærprosjekter.

Gjennom det norske formannskapet av CSD-12 fikk Norge en internasjonal profil på vann- og sanitærområdet. Dette har ikke blitt fulgt opp av satsing gjennom utviklingssamarbeidet. Norge har innen dette området betydelig "politisk kapital" som kan brukes til å fremme ulike initiativ.

Det er i dag ingen større globale mekanismer for finansiering av prioriterte vann- og sanitæraktiviteter. Innen FN-systemet arbeider 23 organisasjoner med vannrelaterte spørsmål, noe som reflekterer vannets tverrfaglige karakter og betydning for utvikling.

3. Målsettinger

Konkrete målsettinger for satsingen på vannressursforvaltning og vann og sanitær tar utgangspunkt i internasjonalt gjeldende mål vedtatt på FNs tusenårsmøte høsten 2000 og FNs toppmøte om bærekraftig utvikling i Johannesburg i 2002:

- Halvering av antall mennesker uten tilgang på trygt vann og sanitær innen 2015.
- Innen 2005 stoppe ikke bærekraftig bruk og utnyttelse av vannressursene og utarbeide nasjonale vannressursplaner (integrated water resources management and water efficiency plans) (IWRM-planer).

Fra norsk side er videre målene å:

- Bidra til at vann- og sanitærmålet nås i prioriterte land, med spesiell fokus på sanitærområdet.
- Arbeide for at alle skal sikres retten til vann og for forståelsen av vannressurser som et fellesgode (Norge som politisk aktør).

Norge vil ikke sette spesifikke mål for hvor mange personer som skal få tilgang til vann og sanitær gjennom norsk bistand, som bl.a. Nederland har gjort (15 millioner innen 2015). Et overordnet mål for norsk vannbistand er å bidra til styrket vannressursforvaltning på alle nivåer basert på prinsippet om en økosystem-basert tilnærming, samt at tiltak rettet inn mot tilpasning til framtidige klimaendringer vil ha hovedfokus. De viktigste kanalene for norsk vann- og sanitærbistand vil være multilaterale med hovedvekt på FN-systemet og NGOer. Stat-til-stat samarbeid vil også være aktuelt i utvalgte land.

4. Fokusering av innsatsen – deltemaer, kanaler og aktører

4.1 Deltemaer og fokusområder

Vannforvaltning, vann og sanitær omfatter rene miljøspørsmål som forurensing av vann, virkninger av klimaendringer og vannressursplanlegging, i tillegg til spørsmål knyttet til levering av vann- og sanitærtjenester. I notatet defineres vann til å omfatte ferskvann og ikke kystsoner/marine områder. Det legges opp til en bred definisjon av miljø uten at det er tatt stilling hvor langt vi bør gå når det gjelder å inkludere spørsmål knyttet til tjenesteleveranser (del av infrastrukturagendaen). Tusenårsmål 7 – miljømålet omfatter både vannforsyning og sanitær og således er det hensiktsmessig å inkludere tjenesteleveranser av vann og sanitær i miljøhandlingsplanen.

Med utgangspunkt i tusenårsmålene vil det være naturlig at den norske satsingen har hovedfokus på å bidra til tjenestelevering av vann og sanitær til prioriterte grupper i utvalgte land gjennom bruk av alle tilgjengelige kanaler, samt at målene nås på en bærekraftig måte, dvs. at spørsmål knyttet til bærekraftig natur- og vannressursforvaltning basert på en økosystembasert tilnærming, adresseres. Sanitærmålet vil med dagens innsats ikke bli nådd. Videre er det få givere som har en klar fokus på sanitær. Norge kan derfor få en klar strategisk posisjon ved å fokusere på sanitær, samtidig som koblingene til helse er mer direkte og synlige, samt at kvinners spesielle behov blir satt i fokus. Norge vil i sine samarbeidsprogrammer ha et særlig fokus på å ivareta kvinners og barns spesielle behov for vann- og sanitærtjenester. Videre vil det i arbeidet legges vekt på å styrke det offentlige rolle som den viktigste tjenesteleverandøren.

Uten fokus på vannressursforvaltning risikerer vi at investeringene i vann og sanitær ikke blir bærekraftige, samt at tilpasning til framtidige klimaendringer vil bli vanskelig. Vannressursforvaltning kan ta utgangspunkt i mange ulike nivåer – fra grenseoverskridende vassdrag til lokalbasert forvaltning av mindre nedbørfelt (med en sterk kobling til naturressursforvaltning). WSSD-målet om utarbeidelse av integrerte vannressursplaner innen 2005 ble ikke nådd. Norge signaliserte villighet til å støtte IWRM-planer på Stavangerkonferansen i 2003 uten at det resulterte i mange henvendelser.

Det er totalt ca 262 internasjonale vassdrag og det er etablerte prosesser med sikte på å etablere samarbeid om forvaltning av vannressursene i mange av disse. De fleste av disse

er finansiert gjennom den internasjonale miljøfasiliteten GEF (Global Environment Facility) og disse prosjektene implementeres i hovedsak av Verdensbanken, UNDP og UNEP. Etablering av samarbeid om internasjonale vassdrag har vist seg å være viktige bidrag til regional integrasjon og fred og forsoning mellom land. Samarbeid om vann og miljøspørsmål har ofte vist seg å være et hensiktsmessig utgangspunkt for mer omfattende samarbeid. Norge har vært involvert i slike prosesser og har betydelige kompetanse innen fredsbygging og løsning av konflikter. Videre er Norge ansett som en nøytral partner og dermed kan vi fasilitere slike prosesser på en bra måte. Det er derfor ønskelig at det etableres nærmere samarbeid mellom ulike avdelinger i UD som håndterer spørsmål om norsk engasjement i konflikter mellom land og mellom regioner i land og miljø/vannsidene for å se nærmere på hvordan samarbeid om felles forvaltning av vann/miljø/naturressurser kan brukes som 'entry point' og hvordan Norge best kan bidra. Videre vil det være viktig å bidra til at sentrale 'vanntårn' bevares, for eksempel innenfor Nilen, Fouta Djallon i Vest-Afrika og Himalaya, der hensyn til vann kombineres med hensyn til bevaring av biologisk mangfold og naturessursforvaltning.

Flere NGOer arbeider aktivt med lokalbasert vannressursforvaltning med utgangspunkt i en økosystemtilnærming. Gjennom slike prosjekter involveres lokalsamfunn effektivt og koblingen til fattigdomsbekjempelse blir mer direkte. I dette arbeidet vil det være viktig å se nærmere på synergier med prosjekter som har biologisk mangfold og naturessursforvaltning som hovedmål. Dette arbeidet må bygge opp om og være et bidrag til styrking av nasjonale prosesser og myndigheter. Ved valg av partner bør det legges vekt på evne til kapasitetsbygging på lokalt nivå og økosystemtilnærming.

Ut fra dette vil vi anbefale at arbeidet med vannressursforvaltning tar utgangspunkt i lokalbasert forvaltning, primært utført og fasilitert av NGOer, støtte til internasjonale vassdragsprosjekter i nært samarbeid med andre givere, samt at det må vurderes hvordan det norske arbeidet med fred og forsoning kan få et sterkere fokus på vannrelaterte problemstillinger. Støtte til nasjonale prosesser bør komplettere støtten til internasjonale prosesser.

Integrering av vann og sanitær innenfor andre sektorer, for eksempel innenfor helse og utdanning er fortsatt mangelfull. Mange skoler og helseklinikker bygges i dag uten tilfredsstillende vann- og sanitæranlegg. Norge bør sammen med andre givere ta initiativ til at alle skolebyggingprogrammer skal inkludere vann og sanitær (egne fasiliteter for gutter og jenter). UNICEFs vann- og sanitærstrategi fastslår at dette skal være målet. Det er mulig å bidra til at vann- og sanitærmålet nås ved å bruke sektorprogrammer innen helse og utdanning mer aktivt.

Arbeid med reduksjon av forurensninger av vann, vassdrag og sjøområder har ikke vært et høyt prioritert område for norsk bistand. Tusenårs målet har fokus på basis sanitærløsninger og fokuserer i liten grad på avløpsrensing. Skal tusenårs målet for sanitær nås må det påregnes at problemene knyttet til vannforurensning kan øke da det vil bli for kostbart å inkludere rensing på kort til mellomlang sikt. Ved bruk av økologiske sanitæremetoder og renseanlegg kan noen av disse problemene reduseres.

Klimaendringer er i ferd med å endre økosystemene. Klimaendringer vil medføre betydelig økt variabilitet i nedbør, både mengde, fordeling og intensitet. Kunnskapen om disse endringene er mangelfull for mange av våre samarbeidsland og konsekvensene er uklare. Den naturlige variabiliteten er i tillegg meget stor i dag slik at de samfunnsøkonomiske konsekvensene av flommer og tørke kan være meget omfattende. Spørsmål om tilpasning til klimaendringer vil bli sentralt framover og vannressurstiltak vil være en meget effektiv tilpasningsstrategi gjennom bygging av dammer for lagring av vann til flerbruksformål, forbygningstiltak, nedbørfelttiltak som reduserer avrenning og bidrar til å øke grunnvannstanden, tiltak for å redusere vannrelaterte sykdommer, reduksjon av vannbehov gjennom effektiviseringstiltak i landbruk, osv.. Det vil være viktig å integrere hensyn til framtidige klimaendringer når nye tiltak planlegges, samt se nærmere på hvordan vannressurstiltak aktivt kan brukes i tilpasningssammenheng.

Prinsippet om retten til vann er anerkjent i flere menneskerettighetsinstrumenter, inklusive i internasjonal humanitær- og sivilrett, men prinsippet implementeres ikke i tilstrekkelig grad av land som har sluttet seg til konvensjoner og avtaler der dette prinsippet er tatt inn. Mange land har inkludert eksplisitte referanser til retten til vann i grunnlover og sektorlover. Konkret implementering av prinsippet på nasjonalt nivå har imidlertid kommet kort. Spørsmål om det bør utarbeides en egen internasjonal konvensjon om retten til vann har vært reist av mange land, spesielt latinamerikanske land, samt av NGOer. Det er betydelig motstand fra sentrale land til å starte forhandlinger om en konvensjon.

I stedet for å prioritere utarbeidelse av en egen konvensjon vil det fra norsk side være viktig å følge aktivt arbeidet innenfor FNs menneskerettighetsråd der det er tatt et initiativ for å synliggjøre rekkevidde og innhold av retten til vann som en menneskerettighet. Videre vil innsatsen for å få land til å ta prinsippet om retten til vann inn i nasjonalt lovverk og utviklingsplaner økes i den bilaterale dialogen. Det vil bli gitt støtte til gjennomføring i praksis av relevante nasjonale bestemmelser. I dialog med aktuelle land vil Norge fremheve betydningen av å sikre befolkningen rent vann til en pris befolkningen kan betale, samt at retten til vann og sanitær integreres i utviklingsplaner, nasjonale budsjetter og fattigdomsstrategier. Videre vil det bli gitt støtte til tiltak for å sikre opplæring og økt forståelse i lokalsamfunn om retten til vann og vannspørsmål generelt, samt støtte forskning om, og utvikling av, tradisjonelle måter å forvalte vann på og hvordan lokalsamfunn kan involveres mer.

Norge vil arbeide for å styrke rettighetsaspektet i vannprosjekter støttet av multilaterale utviklingsorganisasjoner. Norge vil ikke fortsette å støtte organisasjoner som arbeider for tvungen liberalisering av vannsektoren, ref. stopp av norsk støtte til PPIAF. Dette vil også gjelde for multilaterale fond.

4.2 Aktuelle kanaler

Dagens kanaler

Den norske vann- og sanitærbistanden er relativt liten i volum og spredt på mange aktører og kanaler. Den bilaterale innsatsen er meget liten. Hovedsatsingen skjer gjennom multilaterale organisasjoner og NGOer (spesielt KN innen tjenstelevering). De siste årene har det internasjonalt vært stor fokus på det normative arbeidet og mindre på implementering. Det ser ikke ut til at vann- og sanitærmålene vil bli nådd innen 2015 uten at innsatsen skaleres opp, spesielt gjelder dette for sanitærmålet der utfordringene spesielt er store i Asia. Afrika vil ikke med dagens innsats kunne nå noen av målene.

Det er mange multilaterale organisasjoner som arbeider med vann i en eller annen sammenheng. Norge støtter i dag mange ulike aktiviteter gjennom disse, enten indirekte gjennom generelle bidrag eller gjennom spesielle bidrag. Innsatsen så langt har vært fokusert på UNICEF, UNDP og UNHABITAT som implementerende organisasjoner, i tillegg til de regionale utviklingsbankene (AfDB og AsDB). UNICEF vedtok i 2006 en ny strategi for sitt vann og sanitærarbeid og legger opp til en betydelig økning av aktiviteten. UNICEFs styrke er god landkunnskap, brukbart med fagressurser og et klart mandat (tiltak rettet mot barn). Utviklingsbankenes styrke er lang erfaring og gode resultater fra arbeidet innenfor vannsektoren, samt den nære kontakten med finansmyndighetene som bankene har på landnivå. UNHABITAT har også klart å sette problemstillinger rundt vann og sanitær i urbane områder på dagsorden og etablert et utstrakt samarbeid med regionale banker, samt at det er etablert målrettede aktiviteter i både Afrika og Asia. Volummessig er Verdensbanken den klart viktigste aktøren. Det norske samarbeidet om vannressursforvaltning og vann og sanitær med banken har i hovedsak konsentrert seg om Nile Basin Initiative (NBI) og støtte til "Water and Sanitation Programme" (WSP) gjennom Det norske fondet for næringsutvikling og infrastruktur (PSI-fondet).

Norge har støttet etableringen av Afrikabankens African Water Facility (AWF) og Asiabankens Vannfond- et tilsvarende initiativ i Asiabanken. Asiabanken har kommet betydelig lengre i å operasjonalisere sin vannsatsing enn Afrikabanken. De regionale bankene støtter aktivt opp om regionale initiativ. AfDB deltar aktivt i AMCOW (African Ministerial Council on Water) og har flere initiativ som direkte støtter opp om AMCOWs aktiviteter.

Bilateralt er den norske innsatsen beskjeden. Et vannprogram er under etablering i Faryab provinsen i Afghanistan og enkelte tiltak er finansiert gjennom næringslivsordningene i flere land i Asia.

Den normative innsatsen har vært konsentrert om UNDP, UNHABITAT og UNEP, samt gjennom internasjonale NGOer (GWP, WSSCC). Dette har bidratt til å sette spørsmål rundt vannressursforvaltning, hygiene, vann og sanitær og økosystemtjenester på dagsorden.

Av de norske NGOene er det bare KN som har vann og sanitær som prioritert område. I 2005 brukte KN 124 millioner til vannbistand, derav 83 millioner til nødhjelp. Målgruppen for dette arbeidet omfatter i alt 1,3 millioner mennesker, derav 430 000 mennesker innenfor det langsiktige samarbeidet. Hovedaktiviteten er i Øst-Afrika og i Asia. KNs vann- og sanitærarbeid har gitt gode resultater. I tillegg til KN arbeider WWF (gjennom sitt "Freshwater for Life" program) med spørsmål knyttet til lokalt basert forvaltning av nedbørfelt, bevaring av biologisk mangfold og bevaring av viktige "vanntårn".

Innen vannressursforvaltning har den norske støtten vært fokusert på NBI, Zambezi og støtte gjennom UNDP og GWP til opplæring og utarbeidelse av integrerte vannressursplaner. Videre har Norge støttet utarbeidelsen av integrerte vannressursplaner i bl.a. Bhutan og Vietnam.

Aktuelle nye kanaler

Det er ingen globale fond som støtter vann og sanitær. I UNDPs WDR 2006 er det foreslått å utarbeide en **global handlingsplan for vann og sanitær**, noe som også ble foreslått av G8-landene i 2004. DFID sammen med UNDP og Verdensbanken har foreslått at økt innsats skal rettes inn mot å lage nasjonale handlingsplaner med sterk fokus på sanitær. Videre er det foreslått at det skal lages en årlig statusrapport, samt at det skal avholdes et årlig høynivåmøte om vann og sanitær. Dette vil være et konkret bidrag til å koordinere innsatsen.

De siste årene er det etablert, eller foreslått etablert, multilaterale mekanismer som Norge kan vurdere å støtte. Mest sentralt i denne sammenheng er Asiabankens 'Water Financing Partnership Facility' (WFPF) - **ADB** vil etablere flere trustfond til støtte for investeringsprogram (tilskuddsfond, garantifond, prosjektforberedelsesfond etc.). WFPF har som mål å doble ADBs investeringer i vann og sanitær til \$ 2 milliarder pr. år. Norge vil bidra til fondet i perioden 2007-09 med til sammen 30 millioner kroner.

I henhold til handlingsplanen skal **NGOer** være en sentral kanal for vannbistand. I tillegg til de norske (støtten gjennom KN kan økes betydelig, men dette avhenger også av interne prioriteringer i KN) bør det vurderes om Norge eventuelt kan gi støtte gjennom WaterAid. WaterAid ble etablert i 1981 og er den største vann- og sanitær-NGOen i UK. WaterAid har prosjekter i 17 land i Afrika og Asia. I 2004/2005 bidro WaterAid til at omtrent 600 000 mennesker fikk tilgang til vann og omtrent 500 000 mennesker fikk tilgang til tilfredsstillende sanitæranlegg med et budsjett på £21 millioner. WaterAids mål er å øke dette til 1 millioner mennesker pr. år noe som vil kreve omtrent £35 millioner i årlige budsjett. WaterAid finansieres primært av frivillige bidrag gjennom bla. vannavgiftene.

For at Norge skal bli en god samarbeidspartner er det også nødvendig at det etableres **bilateralt samarbeid** i enkelte hovedsamarbeidsland, spesielt med fokus på sanitær. Her vil det

være naturlig å etablere et nært samarbeid med andre donorer, f.eks. Sverige og Danmark, samt Tyskland, som har vann og sanitær som prioriterte innsatsområder. 'Silent' partnerskap med andre givere bør vurderes nærmere i prioriterte land. Bilateralt samarbeid må bygge på nasjonale handlingsplaner for på denne måten å sikre en større grad av nasjonalt eierskap der også institusjonsbygging og kapasitetsbygging vil være sentrale elementer.

Gjennom **humanitær bistand** finansieres betydelige vann- og sanitæraktiviteter. 2/3-deler av KNs vann- og sanitæraktivitet er knyttet til nødhjelp. Det må arbeides mer aktivt for å sikre at nødhjelpsassistans innen denne sektoren også bidrar til langsiktig levering av tjenester.

4.3 Samarbeidspartnere og kanaler for de ulike deltema

Norge støtter vannrelatert aktivitet gjennom en rekke kanaler. Framover vil det være viktig å konsolidere innsatsen om et mindre antall aktører, prioritere samarbeid med implementerende aktører som har demonstrert evne til gjennomføring av tiltak, styrke samarbeidet med normative aktører som bidrar til å sette agendaen, samt utarbeide grunnlaget for felles satsing, aktører som kan bidra effektivt til kapasitetsbygging på ulike nivåer, samt organisasjoner som arbeider for å styrke det sivile samfunns rolle som tjenesteleverandører og deltakelse i vannressursforvaltning. Det vil være sentralt å utvikle strategiske partnerskap mellom noen av disse og Norge. I det følgende presenteres aktuelle kanaler og aktører som Norge vil vurdere nærmere å støtte innenfor de ulike tematiske områdene:

Integrerte vannressursplaner - støtte utarbeidelse og gjennomføring av integrerte vannressursplaner, inklusive grenseoverskridende vassdrag. Det legges særlig vekt på en økosystemtilnærming og å støtte institusjoner som er gitt i oppgave å sikre bærekraftig forvaltning og bruk av vannressursene

- Støtte internasjonale organisasjoners arbeid:
  - UNDP – støtten gis gjennom UNDP Energy and Environment Fund, samt et spesifikt samarbeidsprogram om vann. Bør være hovedkanalen for støtte siden UNDP har fokus på styresett og har god kontakt med nasjonale myndigheter, samt at UNDP har spilt en helt sentrale rolle på dette området
  - UNEP – støtte til gjennomføring av UNEPs vannstrategi – del av det ordinære samarbeidet med UNEP. UNEP bør ha som hovedansvar å ivareta miljødimensjonen i IWRM.
  - GWP – Norge bidrar med kjernefinansiering over Norads INGO-bevilgning. Viktig kanal for å utvikle metoder og prinsipper for IWRM, samt statusrapportering for oppnåelse av IWRM-målet (gitt denne rollen av UNWater).
- Bidrag til internasjonale vassdragsprosesser:
  - Samfinansiere prioriterte prosjekter gjennomført av Verdensbanken, UNDP, UNEP og andre GEF-partnere gjennom bl.a. GEF. Store muligheter til å samfinansiere prosjekter. Generelt støtter GEF med 1/3, landene med 1/3 og det er behov for co-finansiering med donorer for de resterende 1/3-delen.
  - Fortsette nåværende støtte til internasjonale vassdragsprosesser:
    - Nile Basin Initiative
    - Zambezi
    - Midt-Østen
    - Sentral-Asia
  - Vurdere:
    - Mekong (Track-II dialog med Sverige)
    - Fouta Djallon i Vest-Afrika der et større GEF-prosjekt er under planlegging
    - Himalaya - Ganges/Bramaputra (IUCN-Asia forespurrt om å fasilitere prosess). Støtte kan gis gjennom bl.a. ICIMOD.
    - Andre vassdrag i sør-Asia

- Sentral-Asia
  - Andre initiativ der norsk fredskompetanse er etterspurt. Sterke kobling mellom miljø/vann og fred og forsoning. Støtte til vann og sanitær kan være et effektivt instrument for å bygge stater nedenfra gjennom mobilisering av lokalsamfunn.
- Støtte utarbeidelse av nasjonale integrerte vannressursplaner i tråd med Johannesburg-målsettingen.
  - Avhenger av konkret ønske om slik bistand fra sentrale land. Norge bidrar allerede til dette bl.a. gjennom UNDP, UNEP og GWP.
- Økosystemtilnærning:
  - UNEP – normativ rolle for å sikre miljødimensjonen i IWRM
  - Støtte IUCNs WANI (Water and Nature Initiative) fase 2. Nederland har vært hoveddonor for dette så langt. Norge kan bli en ny strategisk partner. IUCN er en sentral global miljø-NGO.
  - Forsette støtten gjennom NGOer, bl.a. WWF – "Freshwater for Life-program" – Maravassdraget i Kenya/Tanzania.

Effektiv bruk av vann, spesielt i landbruket

- Støtte WWF/IRRI/ICRISAT program for "Less Water more Rice – A global initiative for food security, improving livelihoods and reducing water conflicts".
- Bidra til at vannspørsmål inkluderes innenfor satsingen på landbruk (handlingsplanen).
- Støtte spesifikke aktiviteter i regi av CIGAR-instituttene.

Bidra til at vann- og sanitærmålet nås i prioriterte land, samt økt fokus på sanitær og hygiene, reduksjon av vannforurensning

- Fortsette nåværende støtte til normative aktører:
  - UNEP – økosystembasert forvaltning og forurensning.
  - WASH Council over INGO-bevilgningen. Viktig aktør for 'advocacy', samt kvinners rolle.
  - WSP – gjennom PSI-fondet i Verdensbanken. Viktig teknisk aktør, nær kobling til Verdensbanken.
- Støtte til implementerende aktører:
  - Afrikabanken - AWF, RWSSI. Fondet etablert og gjennomføring har startet. Framdriften vil gi føringer for framtidig støtte.
  - Asiabanken – støtte etableringen av nytt vannfond som kanal for å øke vann-/sanitærbistanden raskt til land i Asia med særlig fokus på sanitær.
  - UNICEF – øke støtten til gjennomføringen av UNICEFs vannstrategi. UNICEF er den FN-organisasjonen som har størst aktivitet innen vann og sanitær. Er videre 'lead agency' for vann og sanitær innenfor nødhjelp.
  - UNDP – stor aktivitet på landnivå. utfordringen er kanalisering av støtte til nasjonale programmer, samt å sikre kobling mellom UNDPs normative aktivitet som Norge støtter og implementeringsaktiviteten på landnivå.
  - UNHabitat – gjennom vannfondet. Sentral aktør for å adressere spørsmål knyttet til vann og sanitær i små og mellom-store byer i Afrika og Asia. UNHabitat er videre en sentral normativ aktør.
    - UNHabitat har videre fått ansvaret for å etablere Water Operator Partnership (WOP) som et ledd i oppfølgingen av Hashimoto Action Plan (uarbeidet av generalsekretærens rådgivende utvalg for vann og sanitær – UNSGAB).
  - Støtte arbeidet til norske (spesielt KN) og internasjonale NGOer med tjenestelevering til lokalsamfunn. Bruk av mikrokreditt for finansieringskilde for spesielt sanitærtiltak.

- Bilateral støtte i nært samarbeid med andre givere, for eksempel Sverige:
  - Afghanistan – nytt program i Faryab-provinsen.
  - Balkan – videreføre aktiviteten.
  - Andre – Norge bør signalisere villighet til å starte en dialog om støtte til vann og sanitær i samarbeid med andre givere.
- Integrering av vann og sanitær i andre sektorer:
  - Utdanning: Fortsatt støtte UNICEFs arbeid med vann og sanitær på skoler. Integrering i norsk faglig rådgivning.
  - Helse – økt samarbeid med WHO.
  - Humanitær bistand – styrke koblingen mellom humanitær bistand og langsiktig bistand.

Lokalbasert vannforvaltning, regnvannshøsting:

- Lokalbasert vannforvaltning:
  - UNEP – viktig normativ aktør for å fremme lokalbasert forvaltning.
  - Primært støtte gjennom NGOer:
    - WWFs Freshwater for Life program med hovedaktiviteter i Kenya, Uganda og Tanzania
    - Bærekraftig vannforsyning – bevaring av vannkilder, bidra til å utvikle strategisk samarbeid mellom NGOer, for eksempel KN og WWF.
    - IUCN – sentral INGO på dette området.
- Regnvannshøsting:
  - Støtte gjennom KN i Etiopia, Eritrea, Kenya og Afghanistan. Viktig innsatsområde for å sikre vannforsyning til lokalsamfunn og institusjoner, for eksempel skoler og klinikker.

Vann og klima:

- Støtte til styrking av vannressursforvaltning på regionalt, nasjonalt og lokalt nivå er et helt sentralt bidra til tilpasning til klimaendringer (se punkt om støtte til vannressursforvaltning overfor).
- Støtte til fagmiljøer som arbeider med å øke forståelsen av sammenhengene mellom vann og konsekvenser av klimaendringer og nødvendige tilpasninger. Dette er en helt sentral forutsetning for at alle tiltak skal kunne vurderes i en større klimasammenheng.
  - Global Environmental Change and Human Security (GECHS) er ett eksempel (Norad støtter dette prosjektet gjennom UiO).
  - Støtte til ICIMODs arbeid med vannspørsmål i Himalaya.
  - Støtte til IIEDs og IISDs arbeid med vann- og klimaspørsmål. IUCN har også pågående programmer med betydelige aktiviteter innen disse områdene.
  - Støtte til etablering av vannovervåkingsystemer som en del av støtten til styrking av vannressursforvaltning.
- Støtte til tiltak rettet mot reduksjon av effekter av flom og tørke, dvs. lagring av vann både gjennom dammer og småskala tiltak i nedbørfeltet, bedre irrigasjonseffektivitet, forbygninger osv.
  - Dette vil bli gjort gjennom både multilaterale kanaler (utviklingsbankene primært når det gjelder større tiltak) og NGOer for småskala tiltak.
- Støtte til konkrete tiltak må ses i nært sammenheng med satsingen innenfor ren energi. Støtte til utbygging av vannkraftanlegg må vurderes som en del av vannressursforvaltning og som et viktig bidrag til reduksjon av klimaproblemet.
- Støtte til utvikling av tilpasningsstrategier og integrering av klimahensyn i planlegging av vannrelaterte tiltak.
  - UNDP og UNEP vil være sentrale samarbeidspartnere innen dette området.

Retten til vann: (se notatet "Norge som politisk aktør" for tilleggsaktiviteter)

- Støtte UNDP – Oslo Governance Centre arbeid på dette området gjennom programmatisk samarbeid med UNDP HQ.
- Støtte gjennom INGOer: COHRE (Centre On Housing Rights and Evictions).
- Støtte NGOers arbeid på dette område i flere land som en integrert del av deres aktiviteter, samt vurdere spesielle prosjekter i enkelt tilfeller.

Analytisk arbeid for å støtte opp om gjennomføringen

- *Fiction – facts – strategy for engagement in water and sanitation.* Studie igangsatt av Norad. Hensikten er å få fram erfaringer av den norske innsatsen under vanddekaden og bruke dette som en basis for å komme med anbefalinger for hvordan nye programmer bør designes. Rapport medio 2007.

Videre vil Norge vurdere å gi støtte til styrking av mekanismer som arbeider for å bidra til bedre koordinering av FNs innsats gjennom bl.a. arbeidet med FN-reform. I denne forbindelse vil det blir vurdert å gi støtte til UNWater som er bidrar til koordinering av 23 FN-organisasjoners arbeid med vann- og sanitær og til UNSGAB (United Nations Secretary-General's Advisory Board on Water and Sanitation) som er generalsekretærens viktigste rådgivende organ.

Videre forventes det at NGOer som arbeider med vannrelaterte spørsmål i våre samarbeidsland blir prioritert gjennom den planlagte strategiske samarbeidsmekanismen for å styrke miljøorganisasjoner i sør. Det vil være et viktig bidrag til å styrke fokus på retten til vann, lokalsamfunn, kvinner, og det sivile samfunns deltakelse i vannressursforvaltning.

Vedlegg I

Eksisterende kanaler for støtte

Iflg. OECD-DAC statistikk var den norske bistanden til vann og sanitær på NOK 270 millioner i 2005. I det følgende gis det en oversikt over norsk støtte gjennom ulike kanaler. I det følgende gis det en oversikt over den nåværende norske støtten til vannressursforvaltning, vann og sanitær-

Multilaterale kanaler – FN-systemet:

Det er naturlig å skille FN-organisasjonene mellom organisasjoner som i hovedsak har en normativ funksjon og de som har en implementerende funksjon. Det norske samarbeidet med FN foregår gjennom aktiv styre- og rådsdeltakelse, generelle bidrag, 'øremerkede' bidrag og parallellfinansiering av tiltak på nasjonalt nivå:

- **FNs utviklingsprogram – UNDP.** Norge støtter UNDP gjennom generelle bidrag og gjennom støtte til fondet for miljø og energi. UNDP har en betydelig vannaktivitet i sine ulike nasjonale programmer. Videre er UNDP engasjert i spørsmål knyttet til styresett og reformer innen vann- og sanitærområdet, utarbeidelse av integrerte vannressursplaner, støtte til fasilitering av samarbeid om felles forvaltning av internasjonale vassdrag, samt et initiativ rettet mot vann- og sanitærtiltak i lokalsamfunn.
- **FNs miljøorganisasjon – UNEP.** UNEP, i hovedsak en normativ organisasjon, har nylig vedtatt en ny strategi og policy for sitt arbeid med vannspørsmål. Strategien legger stor vekt på at UNEP skal bidra til å ivareta miljødimensjonen i integrerte vannressursplaner, videreføring av UNEPs globale overvåkingsmekanismer og videreføring av programmet for tiltak mot landbaserte kilder til forurensning av sjøområder og hav. Norge støtter arbeid knyttet til integrert vannressursplanlegging gjennom UNEP med omtrent 4 mill.
- **FNs barneorganisasjon – UNICEF.** UNICEF har en betydelig aktivitet på vann og sanitær i mer enn 90 land og Norge støttet arbeidet med 40 millioner i 2006 og 50 millioner for 2007. UNICEF har spesifikke programmer for å bidra til bygging av vann og sanitær, samt hygieneutdanning på skoler. UNICEFs nye vannstrategi legger opp til at UNICEF skal øke sin finansiering innen dette området fra \$160 millioner til \$250 millioner pr. år.
- **FNs bosettingsorganisasjon - UNHABITAT.** Norge har støttet etablering av et vann- og sanitærfond i UNHABITAT og totalt bidratt med NOK 70 millioner til dette fondet. UNHABITAT er både en normativ og implementerende organisasjon.
- **UN Water** - For å styrke koordineringen mellom de 23 ulike FN-organisasjonene og programmene som arbeider med vann har FN etablert UNWater. UNWater ledes for tiden av Verdens helseorganisasjon. UNWater skal bl.a. bidra til å sikre at verdenssamfunnet får en enhetlig rapportering av hvordan gjennomføringen av tusenårsmålene for vann og sanitær. UN Waters arbeid er i hovedsak normativ.
- I tillegg til de organisasjonene som er nevnt overfor arbeider også en rekke andre FN-organisasjoner med vannrelaterte problemstillinger, f.eks. WHO, WMO, UNESCO, FAO, IFAD.

Multilaterale kanaler – utviklingsbankene:

- **Verdensbanken - WB.** PSI- og ESSD-fondene. Gjennom disse fondene gis det støtte til ulike vann-relaterte prosjekter. Viktigst er støtten til vann- og sanitærprogrammet – Water and Sanitation Program (WSP) – som kanaliseres gjennom PSI-fondet (\$900 000). Videre gis det støtte til Cities Alliance gjennom Verdensbanken. Gjennom disse fondene gis det ikke støtte til operativ virksomhet, dvs. ikke til konkrete lå-

neprosjekter. Den norske støtten til CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research) gis også gjennom Verdensbanken. En rekke av CGIAR-instituttene arbeider med vannrelaterte spørsmål, for eksempel IWMI, ICRISAT. Norge støtter også vannressursforvaltning i vid forstand under Nile Basin Initiative (NBI) gjennom et fond (Nile Basin Trust Fund) forvaltet av Verdensbanken.

- **Asiabanken - ADB.** Norsk bidrag på totalt NOK 15 millioner til "Cooperation Fund for the Water Sector" i perioden 2003-05. Norsk støtte til bankens "Vannfasilitet" fra 2007.
- **Afrikabanken - AfDB.** Norge støtter den afrikanske vannfasiliteten (AWF) med NOK 10 millioner pr. år for en periode på tre år fra 2005. I tillegg vil Norge bidra med en sekondering, samt at det gis støtte til Afrikabankens initiativ for vann og sanitær i rurale områder (RWSII).
- Norge har ingen spesifikke vannrelaterte aktiviteter rettet mot den Inter-amerikanske banken (**IDB**) og Europabanken (**EBRD**).

Bilateralt samarbeid/regionalt samarbeid:

- **Afghanistan** – støtte til vann- og sanitærprogram gjennom ARTF (Afghanistan Reconstruction Trust Fund) - \$5 millioner og vannaktiviteter i Faryab-provinsen, samt støtte til integrert landsbygddutvikling gjennom NGOer.
- **Midt-Østen/Palestina** – institusjonelt samarbeid, samt ulike aktiviteter.
- **Vietnam** – utarbeidelse av vannkraftplan og nasjonal vannressursplan. Institusjonssamarbeid med NVE.
- **Bhutan** – utarbeidelse av nasjonal vannressursplan. Institusjonssamarbeid med NVE.
- **Balkan** – Støtte til vannforsyning og avløpsanlegg i Albania, Makedonia
- **Kazakstan** – utarbeidelse av IWRM-plan gjennom UNDP.
- **Kina** – en rekke vannrelaterte aktiviteter (sanitær, overvåking, forurensningskontroll).
- **Uganda/sub-regionalt** – Norge støtter Nile Equatorial Lakes Strategic Action Programme (NELSAP). Samfinansiering med Sida om integrert vannressursforvaltning i Kagera, Mara og Sio-Mabala-Malakisi.
- **Zambezi** – Norge støtter ZACPRO med Sida som lead.

Støtte gjennom NGOer:

- **Internasjonale NGOer** – Norad gir støtte til Global Water Partnership (GWP) (4 mill.) og til Water Supply and Sanitation Collaborative Council (WSSCC) (2 mill.). Norge støtter videre IUCN – den internasjonale naturvernunionen – med NOK 15 millioner. IUCN arbeider med økosystembasert vannressursforvaltning.
- **Norske NGOer:**
  - **Kirkens Nødhjelp (KN)** – har i dag en relativt omfattende vannaktivitet. KN har vann og sanitær som prioritert område. I 2005 brukte KN 124 millioner til vannbistand, derav 83 millioner til nødhjelp. Målgruppen for dette arbeidet omfatter i alt 1,3 millioner mennesker, derav 430 000 mennesker innenfor det langsiktige samarbeidet. Hovedaktiviteten er i Øst-Afrika og i Asia. Andre organisasjoner som arbeider med vann og sanitær er YME, Care, Røde Kors, osv.. NGOene gir betydelig vann- og sanitærbistand gjennom sitt nødhjelpsarbeid.
  - **WWF** – har stor aktivitet rettet mot lokalsamfunnsbasert forvaltning av naturressurser og arbeider spesifikt med vannrelaterte problemstillinger i Maravassdraget og i Lake Albert.

Næringslivssamarbeid

- Blandet kreditt - Blandet kreditt har de siste år i stor grad vært brukt til tiltak på vannforsyning og sanitær, primært i Kina, Laos og Vietnam.
- Faglig samarbeid – institusjonssamarbeid i Laos (Norconsult), Bhutan (NVE), Vietnam (NVE).

Forskning og utdanning

- Nile Basin Research Program. Universitet i Bergen driver dette forskningsprogrammet med en ramme på NOK 44,7 millioner.
- NIVA – Kina, Sri Lanka, India, Mellom-Amerika
- UiB – Victoriainnsjøen
- UiO – Global Environmental Change and Human Security
- Noragric/UMB – økologisk sanitær og lokal nedbørfeltforvaltning. UMB driver et eget kurs innen økologisk sanitær med deltakelse fra utviklingsland.